

HÓMO NO

informatieblad
TILBURG-MATAGALPA

- Op naar Matagalpa, Nicaragua! • Viering 25 jaar Scholenband Tilburg-Matagalpa •
- De impact van de koffieroest • Hacienda La Cumplida: verantwoordelijk en vooruitstrevend •

¡Cómo No!, het informatieblad over de stedenband, wordt uitgegeven door Amigos de Matagalpa van Stedenband Tilburg-Matagalpa. ¡Cómo No! verschijnt vier maal per jaar met een oplage van 800 exemplaren. Voor een gratis abonnement kunt u zich wenden tot de Stedenband Tilburg-Matagalpa:

Adres: Stationsstraat 31
5038 EC Tilburg
Tel: 013-5368706
E-mail: stedenband@tilburg-matagalpa.nl
Web: www.tilburg-matagalpa.nl
Bank: 2783514
De Stedenband is geregistreerd bij ANBI (Algemeen Nut Beogende Instellingen).

Redactie

Marian van Stiphout
Toon Oomen
Miranda van der Klaauw
Wendy Sprangers
Herman Fitters
Rik Kamerik
Maya Engels

Lay-out

HD ontwerp • Tilburg • www.hdontwerp.nl

Foto voorpagina

Frans van Hoek;
Matagalpa

Drukwerk

Drukkerij Mezclado

Afwerking

de Bundel

ISSN: 0920 2315

Redactioneel

Te koop

Laatst droomde ik over de bril van Carlos Fonseca. Hij werd uit het museumje in Matagalpa -waar het al die tijd bewaard werd- gestolen.

Carlos Fonseca Amador, geboren in Matagalpa, was revolutionair en een van de oprichters van het FSLN. Drie jaar voor de overwinning van de sandinisten werd hij tijdens een gevecht in de bergen doodgeschoten. Hij werd later uitgeroepen tot nationale held. Op 23 juni zou hij 77 jaar geworden zijn.

In mijn droom was ik in het museum, een bescheiden hoekhuis van leem vlakbij het Parque Darío. Er hangen veel foto's van Carlos en er zijn enkele persoonlijke bezittingen te bezichtigen: naast zijn bril een kompas, een besmeurd T-shirt en zijn kalasjnikov. In het geweer was ik niet geïnteresseerd, maar die bril ontroerde mij hevig. Terwijl ik er naar stond te kijken, werd ie weggegrist door een man met het typische uiterlijk van een *pistolero* (nee, natuurlijk niet Contador, ik bedoel meer het Django type). Hij zette de bril onmiddellijk op en ging er als een haas vandoor. Later zag ik de man terug in een doorrookt shabby barretje verwickeld in een partijtje poker met enkele dikbuikige schaarsgeklede mannen. De pistolero bleek veranderd in mijn oom en in plaats van de bril van Carlos had hij mijn oude blauwe leesbrilletje op dat mijn vader jaren terug gevonden had op een bospad (in 't echt, niet in de droom). Zijn rechterhand speelde met een enorme stapel fiches en in de linker had hij 'n flesje Victoria bier waar hij af en toe een lange teug uit nam. De mannen hadden blijkbaar al flink door gedronken, want het tafeltje stond vol lege flesjes.

De droom had ongetwijfeld te maken met het bericht dat ik de dag ervoor in de krant las over de sandalen van Mahatma Gandhi; ze zouden tijdens een veiling bij Mullock's, in Groot-Brittannië, onder de hamer gaan (het startbod was 23.000 dollar). Daar had ik me boos over gemaakt. Vandaag is alles verkwanselbaar.

Als je binnenkort naar Matagalpa gaat, wil je dan voor mij in zijn museum gaan kijken of zijn bril er nog ligt?

Marian

Inhoud

Op naar Matagalpa, Nicaragua!	Berend de Vries	3
Werkbezoek aan Nicaragua	Angeliqve Vaartjes	6
En zie je wel verschillen?	Frans Couwenberg	8
Collages	Louise Donjacour	10
Viering 25 jaar Scholenband Tilburg-Matagalpa	Maya Engels	12
Geen televisies en maar weinig computers	Maya Engels	14
Op de koffie [2]	Miranda van der Klaauw	16
Koffie in tijden van <i>de roya</i>	Miranda van der Klaauw	17
[New Mail] From:		
<godielieve@nachtburgemeestertilburg.nl>	Herman Fitters	18
Hacienda La Cumplida: verantwoordelijk en ...	Wil Boonman	20
Toch nog een gesprek	Toon Oomen	23
Wat weten we van het Reserva Biológico		
Indio Maíz? [3]	Jaques Weijters	24
Geef een geboortebom cadeau!	Herman Fitters	26
Kort Nieuws		27
Dé foto van ¡Cómo No!	Frans van Hoek	28

Op naar Matagalpa, Nicaragua!

De tas is grotendeels gepakt. Dus ik ben er klaar voor. We gaan met ongeveer veertig Nederlanders op pad. Veel gemeenten in Nederland hebben banden met een gemeente in het verre Nicaragua. De banden zijn voor een groot deel ontstaan in de jaren tachtig om een land in wederopbouw te helpen. Nicaragua heeft een roerige geschiedenis met onder meer een burgeroorlog en veelvuldige inmenging van buitenlandse mogendheden. Armoede, honger, ziekte en enorme milieuvervuiling waren daar de resultaten van.

4 april - benieuwd

Tilburg heeft sinds 1984 een band met de stad Matagalpa in Nicaragua. Een groep Tilburgers bracht in dat jaar een bezoek aan de stad om er in een sloppenwijk een schooltje te bouwen. Collega-wethouder Marjo Frenk maakte onderdeel uit van die groep. Ik ben erg benieuwd naar dat schooltje in de wijk Walter Mendoza. Onderdeel van het bezoek is ook de opening van de Clínica, het Moeder- en Kindcentrum, een succesvol project van de Stedenband Tilburg-Matagalpa.

Waarom ga ik er heen? Dit jaar zullen we het beleid voor internationale samenwerking tegen het licht houden. Het is daarom goed met eigen ogen te zien welke bijdrage deze band heeft. Daarom dus. Ik kan dat nu combineren met een bezoek aan de hoofdstad en beleidsmakers daar. Benieuwd wat we er gaan zien!

8 april - in Matagalpa

Het afgelopen weekend hebben we in Managua doorgebracht. Managua is de hoofdstad van Nicaragua en telt een kleine 1,4 miljoen zielen. Er is bijna geen hoogbouw. Veel mensen wonen in zelfgebouwde woningen. Veel van het leven speelt zich op straat af. In het drukke verkeer is het gebruikelijk om elkaar voor gevaarlijke situaties te behoeden door zo nu en dan de claxon te gebruiken. Het gevolg is een voortdurende kakofonie aan geluiden.

We zijn door de Nederlandse ambassade bijgepraat over de laatste maatschappelijke en politieke ontwikkelingen en hebben ons voorbereid op het bezoek aan de partnerstad. Belangrijk omdat elk bezoek gebruikt wordt om lopende of nog op te starten projecten met lokale partners te bespreken. De uitvoering van projecten is meestal in handen van lokale partners. >>

Berend probeert speech in het Spaans uit voor Miranda en Frans
foto: Angélique Vaartjes

ontvangst van Berend door burgemeester Sadrach Zeledón
foto's: Angelique Vaartjes

Vanmiddag zijn we het eerste Nederlandse project in Matagalpa gaan bekijken. Het schooltje in de wijk Walter Mendoza. Toen stond het in een sloppenwijk. Die wijk is nu voor een groot deel bestraat en de meeste woningen zijn uit steen opgetrokken. Geen grote luxe, maar -volgens de mensen van de Stedenband- een wereld van verschil met vroeger. Ook zijn we nog langs een ander schooltje gelopen dat met onze steun gebouwd is en waar naast de Nicaraguaanse vlag ook de Nederlandse driekleur fier in top hangt.

Morgenochtend worden we welkom geheten door het stadsbestuur. Omdat men in Nicaragua de dag rond zonsopgang begint, passen wij ons aan en gaan ook vroeg uit de veren!

10 april - de Clínica

Dinsdag 9 april was de grote dag, de opening van de Clínica Materno Infantil, een kliniek waar vrouwen veilig en onder professionele begeleiding kunnen bevallen. Een mooi project dat mede door steun van de Stedenband tot stand gekomen is. Het hoogtepunt van de week en één van de hoogtepunten van de nu 29 jaar bestaande stedenband tussen Tilburg en Matagalpa. Moeder- en kindeersterte is in Nicaragua nog steeds een probleem. De nieuwe kliniek in Matagalpa is een erg welkome aanvulling op de lokale gezondheidszorg voor moeder en kind. Een ander project van de Stedenband, het Casa Materna, functioneert al vele jaren. Dit is een huis waar vrouwen uit het verre platteland voor hun bevalling kunnen verblijven. Belangrijk, omdat de stad bij complicaties te ver weg is. Zo wordt veel onnodig leed voorkomen.

Sinds deze week is er dus ook een publieke bevallingskliniek.

Het is er veilig, schoon, materiaal is op orde en het personeel is goed opgeleid. De kliniek is met steun van vele Tilburgse organisaties en Tilburgers tot stand gekomen. De kliniek oogt als een ziekenhuis en voldoet daarmee niet aan Nederlandse eisen waar comfort bij bevallingen ook steeds belangrijker wordt. Hier onderstreept de blauwe, witte en groene kleur aan de binnenzijde vooral de professionaliteit van het personeel.

De opening was overweldigend. Er was veel pers aanwezig en ruim 400 belangstellenden, naast enkele bobo's vooral veel gewone mensen. Opvallend was dat ook veel voorbijgangers bleven staan. Dat grote dank werd uitgesproken door de burgemeester, de vice-burgemeester, een secretaris-generaal van het ministerie van Gezondheid, het hoofd van de polikliniek en de lokale pastoor was erg bijzonder. Een pluim voor de Stedenband en de velen in Tilburg die aan de kliniek hebben bijgedragen. Een project waar we trots op mogen zijn.

12 april - volle dagen

Dinsdag was de opening van de kliniek waar lang naar uitgekeken werd, maar voor we daar aan toe kwamen, hadden we er al een flink aantal uur op zitten. Alle gaatjes in de agenda zijn opgevuld met een bezoek aan een project of een overleg over een project, en soms beide. We hebben drie keer met de gemeente gesproken, onder meer over het waterproject Futuraqua.

Futuraqua is een kennisuitwisselingsproject van Nederlandse waterpartijen (gemeenten, waterleidingbedrijf en waterschappen) en de in Nicaragua relevante partijen (gemeente en

een van de zalen

Marlies de Loo (LBSNN), Berend en Sadrach Zeledón onthullen het naambord

oplevering clinica - LBSNN

Miranda vertaalt voor Berend

waterleidingbedrijf). Doel van het project is het in kaart brengen en digitaliseren van het gehele rioolstelsel en alle waterlopen. Voor ons gewoon, daar helaas nog niet. Belangrijk om te weten wat de capaciteit van een rioolbuis is, wat er doorheen gaat (regenwater of vuil water) en waar het op uitkomt. De stad heeft gelukkig een zuivering. Dat betekent niet dat al het vuile water gezuiverd wordt. Ook zijn er problemen in het regenseizoen. De beken en rivieren, waaronder de Río Grande de Matagalpa, treden dan soms buiten de oevers. Men heeft ons geïnformeerd over de stand van zaken en we hebben geconstateerd dat er veel vooruitgang geboekt is en dat er samengewerkt wordt. Ook is uitgesproken in de toekomst samen te werken op het gebied van volkshuisvesting, economie en gemeentefinanciën. Dit wordt met steun van onder andere de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) door de Nederlandse koepel van stedenbanden LBSNN (het Landelijk Beraad Stedenbanden Nederland-Nicaragua) georganiseerd samen met de Nicaraguaanse versie van de VNG. Tijdens het ontbijt spraken we met CECOCAFEN, een koffiëcoöperatie in de regio Matagalpa. Alle koffie van CECOCAFEN is fair trade. Ze kunnen het vanwege de tegenvallende vraag echter niet altijd voor de wat hogere prijs verkopen. Triest was om te vernemen dat vijftig procent van de plantages getroffen was door een schimmelziekte. Daarmee is afgelopen jaar dertig procent van de oogst verloren gegaan. Voor sommige boeren betekent dat armoede. In het gesprek zijn afspraken gemaakt voor een nieuw project. Er wordt verkend of er een scholingsproject opgestart kan worden om kennis over agrarische methoden en ziektes te verbeteren. Ook

bekijkt de Stedenband op hun verzoek of er in Nederland een directe afzetmarkt is voor hun kwalitatief uitstekende koffie, om stabilere afzetprijzen te realiseren. Na een tweet reageerde de eerste geïnteresseerde zich al (Leut, naast de centrumbibliotheek). Er zijn er meer welkom! Woensdag stond onder meer een bezoek op de agenda aan een andere koffiëcoöperatie: CafeNica. Deze coöperatie zoekt ook naar stabilere afzetmarkten en wil een eigen branderij opzetten, zodat er ook voor de toenemende vraag op de thuismarkt geproduceerd kan worden.

Ik ben onder de indruk van de veelheid en verscheidenheid van lopende projecten en de reeds afgeronde projecten. In de stad zie je daar op veel plaatsen bewijs van. Bij scholen tref je bijvoorbeeld een Nederlandse vlag of een plakkaat met daarop de naam van onze gemeente; er is een school die Tilburg heet en er is het Geboortebos, een gehele berghelling die van bomen en struiken is voorzien. Er is helaas nog steeds veel illegale houtkap, maar hier is het een halt toegeroepen. Een groene oase aan de rand van de stad en een geliefd uitkijkpunt. Mede mogelijk gemaakt door Tilburgse steun.

Berend de Vries

Nicaragua, LBSNN en Berend tekenen samenwerkingsovereenkomst
foto: Miranda van der Klaauw

Berend bij La Chispa

'Het nieuwsgierigst ben ik toch naar Matagalpa' Werkbezoek aan Nicaragua

Op werkbezoek gaan gebeurt wel vaker. Als ambtenaar op werkbezoek gaan in het buitenland, is een stuk zeldzamer. Collega Angelique Vaartjes was begin april in Nicaragua. Ze bezocht daar zusterstad Matagalpa en hield een dagboek bij.

Ik heb jarenlang gewerkt als beleidsmedewerker Sport. Vorig jaar mei maakte ik de switch naar Internationale Samenwerking, op de afdeling Sociaal. Dat ik binnen een jaar al op reis zou gaan had ik zeker niet verwacht. De uitnodiging voor dit werkbezoek kwam van het Landelijk Beraad Stedenbanden Nederland-Nicaragua (LBSNN). Dat is het samenwerkingsverband van zestien gemeenten en particuliere stedenbandorganisaties. Het is goed met eigen ogen te zien welke bijdrage onze Stedenband heeft, want onze relatie met Matagalpa bestaat al 29 jaar.

We vertrekken op vrijdag 5 april met vier mensen vanuit Tilburg naar Nicaragua. Als we aankomen merk ik al meteen dat mijn cursus Spaans uit 1999 en de vier conversatielessen van de afgelopen tijd me niet echt ver brengen. De tropische warmte is overweldigend.

Dag 1 en 2

De eerste dagen trekken we op met collega's uit zes andere Nederlandse steden. Ook zij hebben hier een partnerstad. Nuttig om te horen hoe de andere steden die relatie onderhouden. We krijgen ook de meest recente informatie over het land op sociaal-economisch gebied van Reina Buijs, de tijdelijk zaakgelastigde van de Nederlandse ambassade. Het raakt me hoe zij vol passie spreekt over 'haar' Nicaragua. We bezoeken een visverwerkingsfabriek en een woningbouwprogramma, voorbeelden van economische ontwikkeling en volkshuisvestingsbeleid. Onderweg naar deze projecten vallen me de vele laagbouw-woningen op. Allen ommuurd en meestal ook nog voorzien van tralies. Ondanks dat Nicaragua één van de veiligste landen is in Midden-Amerika, met nauwelijks drugsbendes, wil de Nicaraguaan zich graag veilig voelen in zijn huis. En vanwege de kans op aardbevingen bouwt men liever niet de hoogte in.

Dag 3

Het nieuwsgierigst ben ik toch naar Matagalpa. Vanuit ons hotel hebben we een mooi zicht op de heuvels om ons heen. De stad ligt in een bergachtig gebied. Nu pas kan ik me voorstellen hoe het water in de regentijd recht naar beneden de helling afdendert richting stad en daar de nodige overlast veroorzaakt. Goed dat we onze kennis op watergebied, in dit geval vanuit de afdeling Ruimte, delen met het gemeentebestuur van Matagalpa. De dagen daarna volgt overal een zeer warm onthaal. Dat is te danken aan de lange relatie met scholen, met het gemeentebestuur, met organisaties en bedrijven in de stad. Bij het bezoek aan een school worden we getraakteerd op speeches en dansjes en we nemen een kijkje in de klassen. Tot hilariteit van de kinderen dansen de Tilburgers mee!

Dag 4

Het hoogtepunt in Matagalpa is de opening van het Moeder- en Kindcentrum, dat met geld vanuit Tilburg tot stand is gekomen. Het centrum is ervoor om vrouwen veilig te kunnen laten bevallen en we hopen zo moedersterfte bij bevallingen te voorkomen. Bij de opening wacht de Tilburgse delegatie een enorme opkomst van zo'n vierhonderd mensen die onder een grote

Beënd, Miranda, Angelique en tolk Elvira Willems
foto: Frans van Hoek

kijken op de plantage
foto: Angelique Vaartjes

soep met vlees en veel groenten bij het eethuisje van Lydia
foto: Frans van Hoek

overkapping zitten te wachten. Ook aanstaande moeders, die hoogzwanger verblijven in het Casa Materna, gekleed in nachtjapon, zijn aanwezig.

Dag 5

De organisatie FUMDEC maakte op mij ook veel indruk. Deze stichting stimuleert vrouwen een eigen onderneming op te zetten en verstrekt aan hen microkredieten. Op de markt bezoeken we vrouwen die een eigen bedrijf zijn gestart. Een vrouw bakt nu tortilla's op een elektrische oven in plaats van op hout en een andere vrouw heeft een klein eettentje waar ze soep en tortilla's serveert. Knap dat zij dit naast het opvoeden van haar vier kinderen doet. Over een partner hoor ik niets. Blijkbaar geen uitzondering; veel vrouwen voeden hier de kinderen, vaak ook van verschillende mannen, zelf op. Omdat Matagalpa in een koffieregio ligt, staat ook een bezoek aan een finca op het programma.

De eigenaar laat ons de kenmerken van de schimmel zien die momenteel de koffieoogst bedreigt. De coöperatie waar de boer lid van is zoekt naarstig naar een oplossing. Hiermee zijn echter bedragen gemoeid die zelfs een stad als Tilburg niet bij elkaar gesponsord krijgt.

Dag 6 en 7

Na drie dagen verlaat de Tilburgse delegatie het relaxte Matagalpa en keert terug naar Managua. Met collega's van de andere steden wisselen we ervaringen uit. De laatste ochtend krijgen we in workshopvorm informatie over nieuwe onderwerpen die de komende jaren in Nicaragua op de agenda staan. Zoals kinderarbeidvrije zones, waterproblematiek, volkshuisvestingsbeleid en handel. Ik heb een positieve indruk van Nicaragua en helemaal van onze partnerstad. Het land is ook als reisbestemming, vooral met een rugzak, interessant. Naast het eco-toerisme is een bezoek aan de kust de moeite waard of aan de koloniale steden en er zijn vulkanen te beklimmen. Het is een land in ontwikkeling. Mooi om te zien dat onze steun als gelijkwaardige partner alom wordt gewaardeerd. Hopelijk blijven we dit nog vele jaren doen.

Angelique Vaartjes

vrouwen uit het Casa Materna in het publiek
foto: Angelique Vaartjes

En zie je wel verschillen?

Dat is de meest gestelde vraag als ik aan familie, collega's of bekenden vertel over mijn activiteiten voor en in Matagalpa. Die vraag is niet zo maar een, twee, drie te beantwoorden. Allereerst vanwege het feit dat het me na meer dan twintig jaar ervaring nog maar een klein beetje duidelijk is geworden waar in de Nicaraguaanse samenleving de pijnpunten liggen en hoe men daaraan met vallen en opstaan werkt. Zonder het idee te hebben dat ik hier een volledig beeld kan geven over de ontwikkeling van Matagalpa, kan ik hieronder wel mijn ervaringen beschrijven die ik vooral tijdens dit werkbezoek weer heb opgedaan.

Voor de elfde keer vertrok er een groep leerkrachten uit Tilburg naar Matagalpa. Van groot belang was het opnieuw leggen van contacten met de zusterscholen en het werken met collega's aan de vergroting van hun didactische vaardigheden. Grote verschillen zagen we ook dit jaar ten opzichte van de reis van twee jaar geleden. In de meeste scholen die we bezochten werd aan groepswork gedaan en brachten de leerkrachten een aantal nieuwe didactische werkvormen in de praktijk. Gevolg daarvan is een veel betrokkener leerkracht voor de klas en veel actievere kinderen. Op elke school zijn enkele 'kartrekkers' die zeer geïnteresseerd zijn in de theorie van de meervoudige intelligentie en de daaruit voortvloeiende nieuwe vormen van lesgeven. Ze hebben het echt in hun vingers en de leerkrachten onder jullie zullen wel weten dat het een ontzettende klus is om in een groep van veertig à vijftig kinderen te individualiseren, kinderen te laten samenwerken en discussiëren. Ja, een groot verschil met de lessen die we vroeger zagen. De enige werkvorm toen was het overschrijven van de les die op het bord stond of in een boek gelezen kon worden.

De ingezette verandering op onze zusterscholen is voor het Comité Mano Vuelta ook de aanleiding om in de komende jaren de genoemde kartrekkers van de bevriende scholen eenmaal per maand rondom het thema met elkaar van gedachten te laten wisselen, elkaar te voorzien van nieuwe ideeën en te overleggen hoe de opgedane ervaringen verder verspreid kunnen worden. Altijd zullen we vanuit Tilburg bereid zijn hen daarbij te ondersteunen. Wies, Elly en Mayke vanuit Panta Rhei en de kennis die daar is met betrekking tot meervoudige intelligentie. Margreeth en ikzelf met onze organisatorische kwaliteiten vanuit Zonnestein. Een nuchtere en verjongende kijk van respectievelijk Antoine en Anne zijn waardevolle aanvullingen. De

foto's: Frans en Mayke

brede inzichten en ruime ervaring van een man als Gé zijn onmisbaar.

Een ontwikkeling met betrekking tot nieuwe didactische werkvormen op onze zusterscholen is ingezet. Het is absoluut de moeite waard die te blijven volgen.

Ook op verschillende andere terreinen waar onze belangstelling naar uitgaat zijn forse vooruitgangen geboekt. Veel aandacht is er op dit moment voor schooluitval en kinderarbeid. In de talloze besprekingen die vooral Toon en Wil hierover voerden, is duidelijk geworden dat velen hierover hetzelfde standpunt innemen: alle kinderen moeten naar school en kinderarbeid moet uitgebannen worden. Veel initiatieven worden genomen en in de dorpen rondom Matagalpa, waar zeker ten tijde van de koffieoogst het probleem duidelijk zichtbaar is, worden pilots uitgevoerd om tot een verbetering te komen. AOb kan een van de ondersteunende partners gaan worden. Goed werk van Wil en Toon. Maar goed werk leveren die twee altijd wel in Matagalpa en bij de Stedenband, dus dat is niet zo'n groot verschil met twintig jaar geleden. De positie van de zwangere vrouwen staat op het punt een geweldige vooruitgang te boeken. Deze maand nog zullen de eerste veilige bevallingen in de Clínica Materno Infantil gaan plaatsvinden, zo verzekerde directrice Ligia ons -waarbij ze aanmerkte dat ook burgemeester Sadrach zijn invloed zal aanwenden om de laatste puntjes op de i te zetten.

En dan zijn er heel duidelijk de infrastructurele veranderingen in de stad. De hooggelegen wijken zijn te bereiken via geasfalteerde wegen of stevige betonnen trappen, waar vroeger rul zand de bodem bedekte. In de meeste huizen is er water en elektriciteit. Hier in het hotel douchen we ons met warm water in plaats van ons zoals vroeger te moeten wassen met een koude plens water uit een ton waarin het regenwater was opgevangen. De invloed van het toenemende toerisme is zeker de laatste jaren erg duidelijk. De restaurants, hotelletjes en hostels voor backpackers lijken als paddenstoelen

uit de grond te schieten. Een prachtige tocht onder leiding van een paar jonge gidsen was het sprekende voorbeeld van de vooruitgang ook op dit gebied. In de stad zijn ook steeds meer supermarkten, stoplichten en zowaar: je staat regelmatig in de file. Er is dus zeker heel wat veranderd in al die voorbije jaren. Een wereld van verschil is de mogelijkheid om te kunnen communiceren met familie en vrienden in Nederland. Toen ik deelnam aan mijn eerste reis naar Matagalpa in 1993 was een ongelukkige telefoonverbinding met een enorme galm de enige mogelijkheid om in contact te komen met het thuisfront. Die mogelijkheid heb ik toen niet benut. Nu is er op mijn slaapkamer in hotel Ideal wifi, kunnen we whatsappen, wordt dagelijks de website van de Stedenband bijgewerkt, kunnen we skype en wordt er gebruik gemaakt van nog een aantal andere internet-technische hoogstandjes waar ik geen benul van heb. Een klein voorbeeld: vijf minuten nadat we hier in ons bed hadden liggen trillen vanwege enkele aardschokken, kregen we een berichtje van onze jongste zoon Stijn met de vraag of we de aardbeving in Matagalpa hadden overleefd.

Wat gelukkig blijft is de vriendschap en de warmte van de betrokken Matagalpezen, overal waar we komen. Het is absoluut de moeite waard om nu al weer te denken aan een volgende onderwijsreis in 2015 van betrokken Tilburgse leerkrachten. Die gedachte speelt zo bijna aan het eind van onze onderwijsreis al sterk in onze hoofden. En onze Matagalpese vrienden rekenen er zeker op.

Dus vrienden, collega's en familie: ik zie wel degelijk verschillen in de Matagalpese samenleving en ik ben er trots op dat we met de Stedenband Tilburg-Matagalpa daar een klein beetje aan hebben kunnen bijdragen.

Frans Couwenberg

Viering van het 25-jarig bestaan van Kwidam en de 5-jarige ondersteuning van het microkredietproject op 5 april 2013

Viering van het 25-jarig bestaan van Kwidam en de 5-jarige ondersteuning van het microkredietproject op 5 april 2013.

De hondertvijftig ballonnen die we aangebracht hebben ter versiering van de sportzaal zijn heel langzaam aan het krimpen. Het mooie bedrag daarentegen van 14.360 euro gaat uitdijen in Matagalpa. Daar zullen veel vrouwen gebruik gaan maken van de lening die zij kunnen krijgen om een eigen bedrijfje op te zetten, een olievlek die zich uitbreidt!
Het project was een geweldig succes.

foto's: Anja van Eersel

In vijf jaar is er 14.360 euro opgehaald, na verdubbeling van Hivos wordt dit

28.720 euro.
Met dank aan Kwidam!

Het Casa Materna in Matagalpa begeleidt vrouwen met een risicozwangerschap tot na de bevalling. Ook wordt voorlichting gegeven over moeder- en kindzorg, waarbij men nadrukkelijk de mannen probeert te betrekken. Hierbij een voorbeeld waarmee aan de hand van plaatjes de belangrijkste zaken duidelijk worden gemaakt.

De verzorging van de pasgeborene

Zorg en liefde voor u en uw kind

Casas Maternas

Borstvoeding kost niets

Een half uur na de bevalling kan men de baby aan de borst leggen.

Borstvoeding

Na een half jaar kan men beginnen met andere voeding.

Geboorte aangeven

Vraag uw partner mee te gaan naar het gemeentehuis om aangifte te doen.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum als

- het kind moeilijk ademt
- de navel een vreemde geur heeft of rood is.

Verzorging

- was uw kind dagelijks
- maak de navel schoon.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum voor

- wegen en meten
- vaccinaties.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum als

- de baby niet genoeg drinkt
- koorts heeft.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum als

- de huid van het kind geel of koud wordt.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum als

- het kind te weinig beweegt.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum als

- het kind (epileptische) aanvallen heeft.

Ga naar naar het Gezondheidscentrum als

- het kind erg dun of klein is of
- diarree heeft.

Dit voorlichtingsmateriaal is een uitgave van het netwerk van Casas Maternas en UNICEF.

Viering 25 jaar Scholenband Tilburg-Matagalpa

Vanuit mijn woonplaats Etten-Leur neem ik op de zonnige zaterdagmiddag van 20 april de trein naar Tilburg voor de viering van het 25-jarig bestaan van de Scholenband Tilburg-Matagalpa. Door stremming van de trein ben ik genoodzaakt vanuit Breda een bus te nemen, die via ondermeer Oosterhout en Dongen naar Tilburg rijdt waardoor ik het begin van de bijeenkomst mis.

Bij binnenkomst zijn Frans en Gé gepassioneerd aan het vertellen over de 25 jaar scholenband. We krijgen prachtige muurschilderingen uit Matagalpa te zien, met daarbij enkele Nederlandse Stedenband-vrijwilligers in actie. Voor leerlingen is er een project waarin een grappig aapje de hoofdrol speelt. Vanwege het grote succes daarvan is er inmiddels een vervolg in de maak. Tilburgse activiteiten worden met trots aangehaald: de sponsorloop, die door leerlingen van meerdere scholen gelopen werd in het Leijpark, het feest waarbij drinken in zakjes werd verkocht (gebruikelijk in Nicaragua, maar ook in Mexico, waar ik een paar jaar woonde) en natuurlijk de Vuelta en de rozen bij de Ten Miles. Vol vuur vertellen ze over de tweejaarlijkse schoolprojecten en reizen naar Matagalpa, waar steeds een ander symbool voor wordt gekozen dat onder meer op T-shirts wordt afgedrukt. Dit feestjaar is dat de bekende Matagalapipa, de verdwaalde vogel uit een verhaal van Eefje Wentelteefje. Veel door Tilburgse kinderen geschilderde exemplaren van de Matagalapipa zijn inmiddels bij kinderen in Matagalpa bezorgd en worden ook op de reis van dit jaar meegenomen. Het geven van de Matagalapipa is voortgekomen uit het koffiekopjesproject, waarbij kopjes van Tilburgers geruimd werden tegen Matagalpese kopjes.

Na dit ophalen van herinneringen aan Nederlandse zijde, is er tijd voor een Matagalpees verhaal van de voor het feest overgekomen gasten Martha García en José Manuel López. Met behulp van foto's en videobeelden laten zij zien hoe de scholenband aan Matagalpese zijde wordt vormgegeven en gewaardeerd,

zowel in heden als verleden. Vol trots vertelt Martha over de start van de scholenband met kleuterschool La Chispa (de vonk), waar ze destijds directeur van was, en over de grote groei die dat eerste vonkje heeft doorgemaakt. Manuel vertelt over zijn school voor onderwijs aan kinderen met en zonder beperking en over zijn kennismaking met de scholenband, die nog in zijn studententijd aan de Escuela Normal (pabo) plaatshad toen Martha zijn docente was. De gasten laten de grote verbeteringen aan verschillende scholen zien, welke door financiële en praktische hulp van de Stedenband gerealiseerd zijn. Vertaler Toon Oomen doet zijn uiterste best alles zo goed en snel mogelijk te vertalen, wat vooral lastig wordt als Manuel en Martha hele dankbrieven met gedichten gaan voorlezen. Door het enthousiasme van de sprekers en de hoofdbreken van de vertaler loopt dit eerste deel van het feest behoorlijk uit en wordt er een extra pauze ingelast. Om nog tijd over te houden voor de volgende onderdelen van het feest, ronden de sprekers de presentatie spoedig af met een

mooie uitspraak voor de toekomst: 'Als je een jaar vooruit wilt kijken, zaai dan mais. Als je tien jaar vooruit wilt kijken, plant dan bomen. Als je honderd jaar vooruit wilt kijken, zaai dan onderwijs.'

Na nog een drankje zijn we welkom in het achterste deel van de aula, waar Nicaraguaanse miniopstellingen zijn gemaakt van marktkraampjes en waar allerlei materiaal te bekijken is met betrekking tot de Scholen- en Stedenband. In diezelfde tijd gaan mederedactielid Herman Fitters en ik met de dagfotograaf en de Matagalpese gasten naar buiten om in de zon -bij de prachtige muurschildering op het schoolplein van sbo Zonnesteen- een foto te maken. We praten over elkaars werk en gezin en zetten dat gesprek wat formeler voort in een schoollokaal waar we spreken over hun reis, de scholenband en verschillen tussen hier en daar (zie elders in deze *¡Cómo No!*). Op een gegeven ogenblik worden we geïnformeerd dat de maaltijd klaar staat. Met enige tegenzin ronden we het gesprek af, maar al gauw zijn we

dat vergeten vanwege de heerlijke geuren die onze neuzen bereiken. We worden uitgenodigd te smullen van verschillende Nicaraguaanse gerechten en dat is niet tegen dovemansoren gezegd. Iedereen eet naar hartenlust en velen scheppen meerdere malen op, tot de pannen en schalen leeg en de buiken gevuld zijn. Maar dan worden we nog verrast op een heerlijk ijsje toe, met rum voor de liefhebbers. Als dan echt alles op is zet de band in: Handsome George & de Mooiboy's. Toon Oomen (die rum bij zijn ijs had) en Anneke van de vrouwengroep wagen een dansje, terwijl de anderen genieten van de muziek of herinneringen aan 25 jaar scholenband ophalen. Rond een uur of acht, als het feest nog in volle gang is, vertrek ik richting Etten-Leur, in de hoop dat de trein weer rijdt.

Maya Engels

Geen televisies en maar weinig computers

Interview met Martha en Manuel tijdens viering 25 jaar Scholenband

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de scholenband tussen Tilburg en Matagalpa zijn Martha García en José Manuel López bij ons op bezoek. Herman Fitters en ondergetekende spraken met hen tijdens de viering van 25 jaar scholenbanden Tilburg-Matagalpa op basisschool de Zonnesteen.

Martha vertelt ons dat ze in 1992 Nederland bezocht vanwege de scholenbanden. Zij was destijds de eerste directrice van kleuterschool La Chispa, die in 1984 gebouwd is door de Tilburgse bouwbrigade en in 1988 de eerste school was die een zusterschool werd. Haar bezoek aan Tilburg, samen met twee andere directrices, gaf destijds een boost aan de toen bestaande scholenbanden.

Sinds 2010 is Martha ook secretaris bij onze counterpart in Matagalpa, het Comité Mano Vuelta. Omdat voor haar (vrijwillige) functie een termijn van drie jaar staat, is ze op zoek naar een opvolger om het stokje aan eind van dit jaar aan over te dragen.

Medereiziger José Manuel López is voor het eerst in Nederland, maar was wel eerder in Italië voor een -nu niet meer bestaande- vriendschapsband tussen scholen. Docenten van scholen uit het Italiaanse Rimini bouwden in 1990 de school La Amistad waar Manuel de huidige directeur van is. Hij vertelt dat de school in 1993 door Tilburgers geschikt is gemaakt voor kinderen met een beperking. La Amistad is nu een school voor kinderen met en zonder beperking. In Nicaragua noemt men dat een *escuela inclusiva*. Hier in Nederland draagt het de naam 'Weer samen naar school'.

Hoewel Manuel niet eerder in Nederland was, is hij in 1993 als pabostudent al betrokken geweest bij de zusterband tussen Tilburg en Matagalpa. Tijdens het bezoek van Tilburgse pabostudenten en -leerkrachten aan Matagalpa leerde hij hoe hij met leerlingen de natuur kan onderzoeken.

We vragen Martha welke verschillen er voor haar zijn tussen het bezoek van 1992 en nu. Ze merkt op dat de leerlingen van nu mondiger zijn dan de leerlingen van toen; er worden veel meer vragen gesteld. Ze heeft een sterk vermoeden dat dat komt omdat er destijds nog geen Nederlandse leerkrachten naar Matagalpa afgereisd waren en dat de scholenband daardoor nog niet zo leefde in Tilburg. Nu, na 25 jaar, is dat wel zo en hebben de leerlingen ook meer kennis van Nicaragua. Destijds bestond het Comité Mano Vuelta nog niet. Nu dat wel bestaat, is er beter contact en bovendien maken er nu veel meer scholen deel uit van de scholenband. Aan het eind van het jaar moet Martha stoppen met haar werk voor het comité. Ze hoopt het over te kunnen dragen aan een goede opvolger. Het comité wil graag meerdere organisaties bij hun werk betrekken. Daarnaast is het de wens dat het aantal leden van het comité, momenteel twintig, groter wordt en dat er vooral jongeren bijkomen die de oudere comitéleden kunnen vervangen.

Momenteel wordt er op het kantoor van het

foto's: Jan Duijvekam jr.

Comité Mano Vuelta twee keer per week Engelse les gegeven aan jongeren. Martha is daar heel enthousiast over.

Tijdens hun huidige reis hebben Martha en Manuel meerdere verschillen tussen het onderwijs in Nederland en Nicaragua bemerkt. Zo beschrijven ze het verschil tussen leerlingenoverleg. In Nicaragua gebeurt dit op groepsniveau en in Nederland op leerlingniveau; in Nicaragua wordt niet of nauwelijks naar het individuele kind gekeken. Een docent blijft vier jaar verbonden aan een bepaalde groep. De in Nederland gebruikelijke overdracht van leerlinggegevens bij wisseling van leerkracht heeft in Nicaragua niet of nauwelijks plaats. De docenten communiceren vooral schriftelijk met elkaar. Dit komt doordat een aantal groepen 's ochtends les krijgt en een aantal groepen 's middags. De Nicaraguaanse leerkrachten vergaderen weinig en tijdens vergaderingen wordt met name nieuws van de overheid besproken.

Manuel noemt ook het verschil in technologisch niveau. Hij denkt dat het Nicaraguaanse onderwijs op dat gebied zo'n twintig jaar achterloopt op Nederland. Op de Nicaraguaanse scholen zijn geen televisies en maar weinig computers. In de meeste groepen is slechts één computer of een overheadprojector. Digiborden kennen ze niet, maar deze zouden volgens Manuel veel goedkoper zijn dan boeken en bovendien kun je de kinderen er veel meer informatie mee geven.

Zowel Manuel als Martha willen de vlam van de scholenband graag brandend houden en vergroten. Op dit moment is er regelmatig contact tussen de scholen. Leerlingen hoeven tegenwoordig niet meer weken op een antwoord per post te wachten, maar kunnen met behulp van speciale vertaalprogramma's via internet berichten aan elkaar sturen.

Op de school van Manuel wordt al een poos gewerkt met meervoudige intelligentie. Dit wil hij graag voortzetten en intensiveren. Daarnaast is er de wens om pedagogische materialen uit te wisselen.

Op de vraag waarom juist zij naar Nederland mochten afreizen, antwoorden Martha en Manuel dat zij uitgekozen zijn door het Comité Mano Vuelta. Het comité wilde een leerkracht en een persoon van het comité sturen. Martha had een pre door haar vroegere werk als schooldirectrice.

Martha vertelt tenslotte dat de scholen van de Stedenband en het Comité Mano Vuelta niet aan hun lot worden overgelaten door de overheid. Isaura, directrice van het ministerie van Onderwijs in de hele regio Matagalpa en plaatsvervangend lid van het parlement, heeft zitting in het Comité Mano Vuelta. Volgens Martha kan Isaura de noden en de noodzaak van projecten goed overzien.

Maya Engels

Op de koffie [2]

De impact van de koffieroest

Cafenica, de vereniging van koffiecoöperaties, overhandigde ons tijdens ons bezoek in april, vers van de pers, de brochure *De impact van de koffieroest; onze strategie voor productiviteit en kwaliteit*. Het is een analyse over de actuele situatie van de koffiesector, de perspectieven en de benodigde maatregelen. Hieronder volgt een samenvatting van het document.

Koffie is een belangrijk exportproduct en een belangrijke 'werkgever' voor Nicaragua. De meeste koffieboeren zijn kleine koffieboeren, maar liefst 95 procent van het totaal. Het merendeel van hen (75 procent) is georganiseerd via Fair Trade gecertificeerde coöperaties. Zij bewerken vijftig procent van het totale koffieareaal, gelegen in het centrale noorden van het land.

De aanleiding van de brochure is de *roya*, een ziekte veroorzaakt door een schimmel en momenteel actueel in heel Midden-Amerika, waar gemiddeld dertig procent van de plantages is aangetast. Te vochtige of slecht gevoede plantages zijn het meest kwetsbaar voor de ziekte. De bladeren worden aangetast, vallen van de plant en uiteindelijk gaat de plant dood. Ook kan de plant gevoeliger worden voor andere ziektes.

In het landelijk gebied van Nicaragua vermindert de armoede maar langzaam. In extreme armoede leeft hier 27 procent van de mensen (tegen vijftien procent nationaal). De landbouwproductie is echter de afgelopen jaren wel toegenomen vanwege de hogere prijzen die internationaal voor voedsel worden betaald. De koffieteelt maakt bijna achttien procent uit van de totale agrarische productie en voorziet in meer dan de helft van de banen in de landbouwsector. De koffieteelt is ook goed voor het behoud van de bossen, omdat de Nicaraguaanse Arabica-koffie het beste gedijt in de schaduw.

Hoewel koffie een belangrijk landbouwproduct is, is de productiviteit de afgelopen veertig jaar nauwelijks verbeterd. Dit komt met name door: beperkte toegang tot krediet, beperkte investeringen in infrastructuur en gebrek aan specifieke kennis en technologische ontwikkeling. Nicaragua zou zijn productie kunnen verdubbelen of zelfs verdrievoudigen. Om dit te bereiken moet de kwaliteit omhoog en moeten de kleine boeren zich nog beter organiseren. Op deze manier kan de teelt, maar ook het leven van de families die ervan afhankelijk zijn, duurzaam worden verbeterd. Met name in de armste gemeenten van het land wonen ook de meeste kleine producenten. Deze gemeenten liggen vooral in de departementen Madriz, Nueva Segovia, Jinotega en Matagalpa. Het is duidelijk dat het verbeteren van de koffieketen juist hier zal moeten gebeuren om het benodigde effect te sorteren. Koffie levert enerzijds inkomsten, maar kan anderzijds ook worden gecombineerd met andere gewassen die voedsel kunnen leveren voor de families. We hebben het dan over diversificatie. Maar om dit te bereiken zijn er nog wel wat problemen op te lossen: het beperkte landoppervlak (veel kleine boeren hebben maar een tot drie hectare land), culturele beperkingen, een gebrek aan ondernemerschap en een eenzijdig consumptiepatroon.

Voor het bestrijden van de koffieroest is een aantal zaken noodzakelijk: goed gevoede en goed onderhouden plantages, stabiele klimaatomstandigheden, vernieuwing en verjonging van de plantages en een betere toegang tot krediet. Daarnaast wil Cafenica de levensstandaard van de koffiefamilies verhogen door de productiviteit op duurzame wijze te verbeteren en de organisatiegraad van de boeren te verhogen. Zij moeten dan wel toegang krijgen tot kennis en financiële middelen. Hiervoor zou een programma moeten worden opgezet. Dit programma moet de boeren leren om te gaan met plagen als de *roya*, data te verzamelen om hun plantage te monitoren en aan selectie te doen. Binnen het programma moet ook aandacht zijn voor het vormen van allianties, het realiseren van campagnes, scholing en training en lobbywerk. Ook is de traceerbaarheid van de koffie van belang, zeker voor de internationale

markt. Hiervoor is een goed functionerende keten noodzakelijk. Tot slot hebben we de overheid nodig om de *roya* te bestrijden en zwaar getroffen boeren te compenseren, meer onderzoek te doen, de bijdrage van de boeren aan het milieu te erkennen, een goede belastingpolitiek dan wel herinvestering van belastinggeld in de koffiesector en andere financiële maatregelen.

Cafenica sluit de brochure optimistisch af: 'Als het ons lukt om de *roya*-crisis aan te grijpen als een kans om de hele koffiesector te verbeteren, kunnen we belangrijke stappen zetten voor een economisch, sociaal en ecologisch duurzame toekomst. Koffie is meer dan een product; duizenden families leven ervan!'

Miranda van der Klaauw

bron: *El impacto de la Roya*, Cafenica, Maart 2013

De Stedenband werkt samen met de coöperatie CECOCAFEN om kleine koffieboeren te ondersteunen. Een kort filmpje over de koffieproducerende familie Urbina is te vinden op onze website. Wilt u dit project steunen? Maak dan uw gift over op bankrekening 1702.38.563 t.n.v. Stichting Stedenband Tilburg-Matagalpa onder vermelding van koffieproject.

Koffie in tijden van de roya

Interview door Envío met René Mendoza, directeur van het onderzoeksinstituut Nitlapan van de Universiteit van Midden-Amerika, onderzoeker van plattelandsontwikkelingen en specialist in innovatie bij organisaties.

In de zomer van 2012 gaven de koffieboeren al de eerste signalen af over de roya. We hoorden hen niet, we luisteren niet goed. De roya is een schimmel die reist op de wind. In het oogstseizoen, van november tot februari, toen de plantages vol liepen met arbeiders, heeft de schimmel zich dan ook razendsnel verspreid. Daarna slaat een andere schimmel toe, antracnosis genaamd. Deze is agressiever en laat de plant kaal en dood achter. Als het bij dertig procent schade blijft kan de plantage zich nog wel herstellen, maar wordt het meer, dan is herstel zeer moeilijk. Vroeger kwam koffieroest alleen voor onder de 900 meter, nu is ze ook actief op grotere hoogtes. Zelfs plantages waar 'excellente koffie' wordt geproduceerd zijn getroffen. Ook komt de schimmel nu meer voor omdat we te maken hebben met hogere temperaturen. De klimaatverandering is een belangrijke oorzaak.

We hebben het hier over ruim 120.000 hectare koffie (een oppervlakte iets kleiner dan de provincie Utrecht) en 700.000 directe banen. Geen enkel ander agrarisch product levert zoveel werk op. Koffie is een belangrijke motor van onze economie. Stel je eens voor wat dit betekent: als dertig procent van de plantages is aangetast, gaat het om 38.000 hectare, 14.000 families en 225.000 banen.

De snelle opmars van koffieroest komt ook doordat de plantages verouderd zijn. Nieuwe planten zijn sterker, net als mensen. Ongeveer twintig procent van de plantages heeft planten ouder dan twintig jaar. Ook biologische plantages hebben meer last van de ziekte. Dit is een groot probleem, want de enige optie die er nu is voor de bestrijding, is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

De oogst van dit jaar was wel goed, al zijn de prijzen lager dan de voorgaande jaren. Volgend jaar en het jaar daarna komen de problemen pas. De financiële problemen van de koffieboeren kunnen snel toenemen. Sommigen werken met microkrediet of verkopen de koffie vooruit aan tussenhandelaren. Goed onderhoud van de plantage is essentieel, maar de boeren moeten dat dan ook doen, anders komt de ziekte daar vandaan. Goed onderhoud betekent dagelijks bezig zijn met je koffieplanten, tijdig snoeien en de plantage regelmatig verjongen. Ook een goede organisatie en goede netwerken zijn belangrijk.

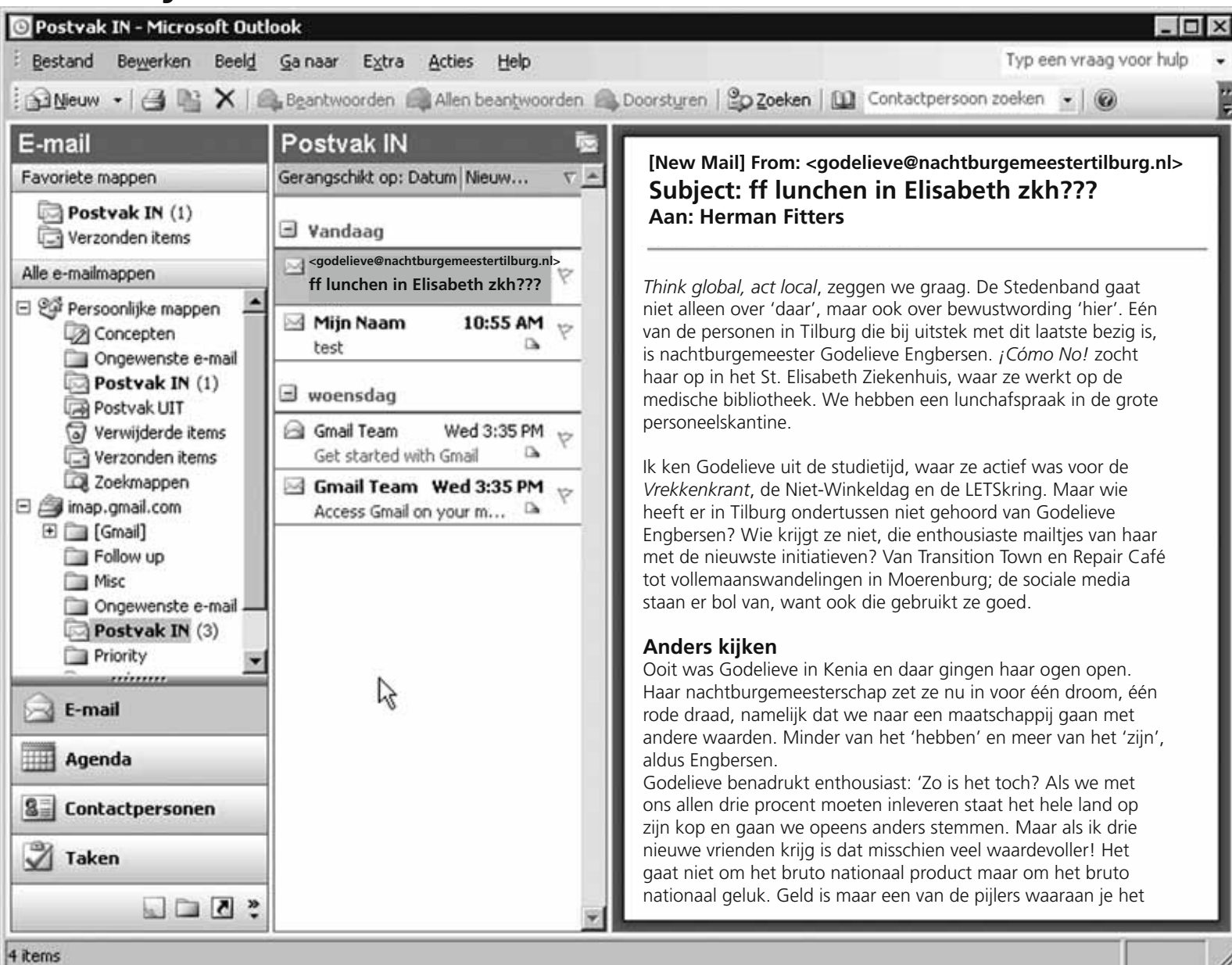
Waarom hebben de koffieboeren hun winsten van de afgelopen jaren, toen de prijzen goed waren, niet geïnvesteerd in hun plantages? Helaas kijken de meeste boeren toch op de korte termijn. Het zijn 'oogsters' geen producenten. Maar ook de lage prijzen die de tussenhandelaren betalen zorgen ervoor dat de boeren minder geld hebben dan ze zouden kunnen hebben als ze de koffie op het juiste moment verkopen. Ze accepteren die prijzen omdat ze dan in het magere deel van het jaar toch wat inkomsten hebben, bijvoorbeeld om de kosten van een ziek familielid te betalen. Hoe meer afgelegen de familie woont, hoe meer dit voorkomt. Een betere infrastructuur is dus ook een factor van belang. En vergeet de salarissen niet. In Nicaragua worden de plukkers niet best betaald. En wie niet goed wordt betaald, werkt minder en slechter.

Al deze factoren overziend kun je concluderen dat het gebrek aan geld een belangrijke oorzaak is, maar ook het gebrek aan kennis. De hogere koffieproductie in Nicaragua is tot nu toe behaald door het verwerven van meer grond voor de verbouw van koffie, niet door het verhogen van de productiviteit. De koffieteelt moet van extensief meer intensief worden. Daarnaast moet de familie ook andere producten verbouwen (mais, bonen en bananen) zodat ze tenminste altijd te eten hebben. Hier moeten we de rol van de *técnicos*, de deskundigen, onder ogen zien. Zij werken te weinig samen met de boeren en bieden te weinig brede kennis en informatie aan. Tot slot is er in Nicaragua ook geen koffie-instituut dat onderzoek doet en capaciteit heeft om crises te voorkomen of aan te pakken. Er is een organisatie, CONACAFE, maar die functioneert niet goed. Ook de coöperaties kunnen een actievere rol op zich nemen dan ze nu doen. Op de overheid wachten heeft in ieder geval weinig zin, tenminste niet voor financiële oplossingen. We weten wat er moet gebeuren. Met goede technische ondersteuning en de juiste keuzes kunnen we deze crisis aan.

samenvatting en vertaling: **Miranda van der Klaauw**

Aan het einde van de 19e eeuw deed de koffieteelt zijn intrede in Nicaragua. Tot de jaren dertig van de vorige eeuw gingen de koffiebossen zo het land uit, om in Europa of in de VS verwerkt te worden. Daarna ging Nicaragua zelf de 'natte' en de 'droge' verwerking van de bessen en de bonen doen. Sinds de jaren negentig wordt er meer geïnvesteerd in kwaliteitskoffie. Nicaragua staat hiermee inmiddels op de vierde plaats van koffieproducerende landen. Dit dankzij het werk van de coöperaties. Bijna alle koffie is van de soort *arábiga*. Deze groeit in de schaduw en dat bevordert de kwaliteit. De prijzen worden internationaal bepaald, vooral door een land als Brazilië, waar enorme hoeveelheden koffie worden geproduceerd. Een goede of slechte oogst daar bepaalt de prijs ook voor Nicaragua.

[New Mail] From: <godelieve@nachtburgemeestertilburg.nl> Subject: ff lunchen in Elisabeth zkh???

geluk kunt meten. Nu weet ik wel dat je wereld op zijn kop komt als je werkloos wordt, maar je kunt ook zinvol werk doen zónder baan. Het gaat erom dat je anders naar dingen kunt kijken.

Verborgene talenten

Met het anders kijken timmert de nachtburgemeester ook bij haar werkgever aan de weg. Zo organiseert Godelieve voor de medewerkers van het ziekenhuis jaarlijks een 'Dag van de verborgen talenten', waarop collega's elkaar in een andere hoedanigheid leren kennen. Ook zit ze in de klankbordgroep milieu die, samen met een aantal groene experts van buitenaf, als doel heeft geformuleerd om het energieverbruik van het ziekenhuis met twintig procent te verminderen en om de berg niet-recyclebaar afval binnen vier jaar met net zoveel procent terug te brengen. Godelieve: 'We stimuleren de werknemers van het ziekenhuis om zelf duurzamer te werken. In de nieuwsbrief staan allerlei tips hiervoor en we hebben nu een projectplan voor het scheiden van plastic, wat er zeker niet was geweest zonder

die klankbordgroep. Een persoon kan zo al het verschil maken, al doe je het uiteindelijk natuurlijk samen. Ik ben ook bezig om hier vaker vegetarische maaltijden op het menu te krijgen. En we vieren de dag van de duurzaamheid op 10 oktober.'

Tijdgeest

Tien jaar geleden heeft Bureau Ver(?)antwoord geprobeerd om het St. Elisabeth Ziekenhuis koffie van Max Havelaar te laten schenken, maar dat is niet gelukt. Nu zie ik een Douwe Egberts café bij de ingang. Godelieve: 'Misschien was dat de tijdgeest. Van binnenuit gaat het misschien gemakkelijker om dingen te veranderen. Maar het is wel belangrijk dat er goede koffieapparaten zijn. En heeft Fair Trade die? Maar ook van binnenuit veranderen is moeilijk hoor. Laatst was ik bij Berend de Vries op visite, de wethouder van duurzaamheid. We hadden het onder andere over elektrische laadpalen voor auto's. Ik begreep van de gemeente dat de subsidie hiervoor op zou zijn. Balen. Maar even daarna kwam ik met iemand in contact die andere informatie had, waardoor er misschien toch mogelijkheden zijn. Dan gooi ik er natuurlijk meteen een mailtje tegenaan naar onze faciliteitenmanager. Baat het niet dan schaadt het niet. Het informele circuit doet het werk! Een mailtje schrijven kost me weinig energie.'

Bring Your Own

Je doet heel veel dingen buiten je werk, als nachtburgemeester. Waar haal je je energie uit? Godelieve: 'Spreekstalmeester zijn, op het podium spreken, daar

Godelieve op de zeepkist

portret van Godelieve door Martijn de Boer

ligt toch mijn sterkste kant. Op een enthousiaste manier andere mensen een podium bieden. Zoals op de dag van de verborgen talenten, de Landelijke Genoegdag en het vegetarisch eetinitiatief Ons Diner. Op 18 juli hebben we Speakers' Corner in de stad. Iedereen is dan welkom om vijf minuten op een zeepkist te staan en zijn of haar idee te vertellen. Ik ben dan anderhalf jaar nachtburgemeester en natuurlijk maken we er meteen een Bring Your Own feestje van. Dit wil zeggen: iedereen neemt iets lekkers te eten mee en nèt iets meer, dan is er genoeg voor iedereen!

De vorige nachtburgemeester was wat cultureler ingesteld, jij vult het meer in met duurzaamheid en transitie. Godelieve: 'Dat klopt, maar ik ben ook "traditioneel" cultureel bezig hoor. Zo hebben we in april een cd gepresenteerd onder de titel *Alle 013 goed*, met muziek van Tilburgse talenten en op 28 september hebben we een culturele markt in Carré.'

Lokale veerkracht

Met Transition Town probeer je te bouwen aan lokale veerkracht in Tilburg. Dat is wel een overeenkomst met wat de Stedenband probeert te doen in Matagalpa. Godelieve: 'Het moet socialer, leefbaarder en duurzamer. Sociaal dat is het daar in Nicaragua al, denk ik; het is daar niet anders. Ik heb wel waardering voor wat de Stedenband doet, maar ik vind ook dat je niet hier in een SUV kunt rijden om vervolgens een week daarnaar toe te gaan om drie boompjes te planten.

Ik wil niet radicaal zijn, maar er is een soort grens. Jan Juffermans, van de ecologische voetafdruk, zegt: "ik wil wel overleggen, maar liever via skype, dat scheelt brandstof". Ik ben er voorstander van dat je bij je geboorte een soort CO₂ uitstootkaart krijgt. Dan gaat het om je keuzes. Een auto? Twee kinderen? Elke week vlees? Alles kan, maar het heeft wel consequenties. In mijn geval: als ik dertig mensen vegetarisch heb laten eten dan kan ik zelf weer drie weken vlees eten, haha!'

Godelieve vervolgt: 'Toen Cuba geen olie meer kreeg van de Sovjet-Unie was dat een culturele shock. De Cubanen moesten kiezen met het mes in de rug. Kiezen voor duurzame oplossingen in de gemeenschappen. Maar hier in Nederland ontbreken die belangrijke sociale verbanden. Hier gooien we onze buurvrouw over het balkon als het er op aankomt.'

Zachte landing

'Ik ben meer van de zachte landing. Ik wil geen olie-oorlogen om iets te veranderen. Ik wil werken aan bewustwording. Van die olie, dat weten de meeste mensen ondertussen wel. Maar durf je je buurman ook aan te spreken als die zijn auto overmatig wast? De buurman zal zeggen: ik betaal het water toch zelf? Maar het is niet zijn water, het is van ons allemaal. Hetzelfde geldt voor overgewicht en roken. Mensen vinden het lastig om hun gedrag aan te passen. Je moet dat faciliteren door regelgeving. Door het aanleggen van fietspaden bijvoorbeeld. En waarom laten we de mensen niet omlopen om de roltrap te kunnen nemen, zodat ze eerder een gewone trap nemen? Of laten ze snacks verkopen op minstens honderd meter afstand van het centraal station. De vrije markt is te ver doorgesloten, met nadeel voor de mensheid. De burgers en de overheid moeten tegenwicht bieden. Transition Town heeft geen zin om te wachten op de overheid en zegt gewoon: wij doen het alvast zelf. Dat spreekt mij aan.'

Daarmee sluiten we ons middagpauze-interview af. Ik bedank Godelieve voor haar tijd. Bij het verlaten van het St. Elisabeth Ziekenhuis ga ik toch nog even checken bij de Douwe Egberts corner of ze misschien fairtrade koffie hebben, maar dat blijkt niet het geval. De koffi corner heeft wel biologische melk. En de catering is bezig met fairtrade chocoladekoekjes voor bij de koffie. Maar het blijkt dat de leverancier daarover nog moeilijk doet. Dat is nou typisch een kwestie voor de nachtburgemeester van het ziekenhuis: ff Godelieve mailen.

Herman Fitters

Hacienda La Cumplida: verantwoordelijk en vooruitstrevend

Op onze zoektocht naar goede voorbeelden van bestrijding van kinderarbeid en schooluitval tijdens de koffieoogst in de regio Matagalpa, vonden Toon Oomen en ik slechts één sprekend voorbeeld, namelijk koffiehacienda La Cumplida in La Dalia. Tijdens twee maanden van de koffiepluk wordt daar een **summer camp georganiseerd. Kinderen tot veertien jaar van zowel de vaste arbeiders als van de tijdelijke krachten krijgen dan een scala aan activiteiten aangeboden waaraan ze kunnen deelnemen, terwijl hun ouders en oudere broertjes en zusjes bezig zijn met de koffiepluk. La Cumplida stond dan ook hoog op het lijstje van nader te verkennen projecten.**

José Tomás Gómez, coördinator educatie van de stichting Nicafrance -behorende bij La Cumplida- was ons daarbij in een gesprek behulpzaam. Hij vertelde iets over de geschiedenis en de ontwikkeling van het bedrijf, schetste de sociale en educatieve activiteiten en legde ook de nodige nadruk op de allianties die Nicafrance sluit met bedrijven waarmee La Cumplida zaken doet zoals Banpro, Movistar, kunstmestbedrijf Fermunica maar ook de Rotaryclub.

Summer camp en de scholen

Afgelopen jaar namen 130 kinderen deel aan het summer camp dat in de tijd van de koffieoogst gedurende acht weken plaatsvindt. Het bedrijf contracteert deskundige docenten voor de vakken en activiteiten die worden aangeboden. Er wordt Engelse les gegeven, er zijn computerlessen, dans, muziek en theater, handvaardigheid en sport. Er is een excursie naar de havenplaats Corinto en de door de Spanjaarden gestichte, voormalige hoofdstad León. Deze reis wordt gesponsord door Fermunica. Bij de afsluiting van het kamp krijgen de kinderen een schoolpakket aangeboden door de Rotaryclub. Voor de leermiddelen en boeken wordt gezorgd door Banpro en Movistar.

Er zijn twee basisscholen en twee scholen voor voortgezet onderwijs in het weekend. Het ministerie van Onderwijs betaalt de salarissen van de docenten, maar bedrijven waarmee een samenwerkingsrelatie bestaat bekostigen bijvoorbeeld nieuwe schoolmeubeltjes (zoals het Nederlandse bedrijf Westland) of de bibliotheek. Voorwaarde om de school te mogen bezoeken is dat de kinderen tot veertien jaar niet gaan werken.

Het bedrijf

La Cumplida heeft een bewogen geschiedenis. Ten tijde van de sandinistische revolutie werd de hacienda geconfisqueerd en verdeeld in honderd percelen, die aan evenzoveel families ter beschikking werden gesteld. In 1990, onder president Chamorro, kwam de plantage weer in handen van Alejandro Salazar. Die verkocht het zwaar verwaarloosde bedrijf in 1992 aan Oswaldo Lacayo, een Nicaraguaan, en aan Clement Poncon, een Fransman die in 1979 met zijn vrouw naar Nicaragua was gekomen. De twee ondernemers hebben er een modern bedrijf van gemaakt. Ze hebben veel gedaan aan herbebossing van het terrein. Door veeteelt en landbouw had dit veel geleden. Er werden ruim drie miljoen bomen geplant. Innovatieve inzichten werden veelvuldig toegepast. Dankzij dit beleid heeft de rampzalige ziekte van koffieplanten die op dit moment in Midden-Amerika heerst, *la roya* genaamd, slechts zeer beperkt kunnen toeslaan op La Cumplida. Diversificatie is een essentieel begrip op dit bedrijf. Naast de koffie, die van de hoogste kwaliteit is

huizen bij La Cumplida
foto's: Toon Oomen

het kantoor van La Cumplida

en UTZ gecertificeerd, is er de teelt van *helechos* (varens) voor bloemboeketten. Landen waar men naar exporteert zijn de VS en Nederland. Verder is er groeiende aandacht voor cacao en zijn er ontwikkelingen op het gebied van medicinale planten en planten die als grondstof dienen voor de fabricage van parfum. Op La Cumplida verbouwen ze zelf de planten die als schaduw voor de koffieplanten moeten zorgen. Planten zonder eetbare vruchten. De gebruikelijke bananenbomen veroorzaken bij het plukken van de bananen namelijk beschadigingen aan de koffieplanten. Aan velerlei zaken wordt gedacht. Zo is er via een stuwmeertje opwekking van eigen elektriciteit. Ook in de bergen van La Cumplida zal er binnen afzienbare termijn de gelegenheid zijn om kennis te maken met de moderne koffieteelt en de rijke flora en fauna van het natuurgebied. Er bevinden zich meer dan zestig vogelsoorten op het beschermd terrein van de hacienda en net als in Selva Negra bij Matagalpa laten de apen er hun indrukwekkende gebrul horen.

Toon en Wil op bezoek bij La Cumplida

Dank zij de bijdrage van de AOb in ons onderzoek naar de situatie van kinderarbeid in Matagalpa kunnen we ons eigen vervoer regelen. Want met openbaar vervoer is La Cumplida niet te bereiken. Met de gehuurde *camioneta* met chauffeur, van een bevriende organisatie, gaan we op weg naar La Dalia. Na drie kwartier met mooie vergezichten onderweg komen we aan bij het hek van de hacienda. We rijden door een laan met hoge palmen en bereiken een smaakvol gebouwd landhuis waarin de receptie en kantoren gevestigd zijn. Onze contactpersoon is er helaas niet, maar een vriendelijke mevrouw, die het beleid

coördineert, neemt de honneurs waar. We komen deze ochtend vooral om te kijken en ons zo een indruk te vormen van de plantage en de school. We zijn van harte welkom, de koffieplanten zijn niet erg aantrekkelijk in mei, maar we kunnen alles bekijken, het is allemaal niet ver. Toon en ik hadden aanvankelijk het idee dat we te voet een rondje zouden maken. We hadden daarbij wel onze bedenkingen, omdat mevrouw hoogzwanger was.

Dat we weer eens geen idee hadden van de afstanden en terreinomstandigheden in de *campo* van Nicaragua bleek even later overduidelijk. Mevrouw riep een medewerker die ons met de fourwheeldrive op een korte rondgang door de hacienda zou begeleiden. De 'korte kennismaking' zou toch zo'n twee uur in beslag nemen.

Waardevolle natuur en vernieuwing van voorzieningen

La Cumplida is gelegen in een prachtige omgeving, het hoge gedeelte van de plantage ligt op een hoogte van duizend meter. Ongeveer een derde deel van de 2500 *manzanas* (1750 hectare) is beschermd natuurgebied. Het is een bedrijf dat op veel terreinen voortdurend in ontwikkeling is. In totaal werken er dan ongeveer 2000 mensen waarvan 250 vast personeel. Het moet een voor ons moeilijk voorstelbare bedrijvigheid met zich meebrengen. Een tortillamachine bespaart zoals we zagen veel handwerk.

De tijdelijke arbeiders worden ondergebracht in zogenaamde kampementen. Grote loodsen met brede plankieren in drie lagen boven elkaar. Ze staan op de nominatie om vernieuwd te worden. Mannen en vrouwen worden gescheiden gehuisvest, maar paren slapen bij elkaar. Alcoholische dranken zijn streng verboden en er is politie aanwezig om bij conflicten te kunnen optreden. De kinderen tot veertien jaar, die verplicht het summer camp bezoeken, hebben hun eigen onderkomen.

Plantages en een indrukwekkende kwekerij

We rijden langs de stuw waar via waterkracht elektriciteit gewonnen wordt. Regelmatig doorkruisen we de bedding van kleine riviertjes. Hier is water in overvloed, terwijl in Matagalpa de rivier kurkdroog is. We komen langs de plantage voor schaduwplanten. We passeren de cacaoplantage. Cacao, een product dat volgens de Franse eigenaar Clement Poncon ook in deze streken een grote toekomst heeft. We naderen de kwekerij van helechos, varens die heel speciaal op kleur en vorm worden geselecteerd en toegepast worden in de bloemisterij. We zien aanvankelijk in de verte wat overdekte rijen planten, >>

wat Brabantse stadsbewoners aan overdekte groentebedden doet denken. Als we dichterbij komen en uitstappen blijkt het een immens grote kwekerij te zijn. Met een overkapping op vier à vijf meter hoogte van zwarte fijnmazige netten als bescherming tegen de felle zon. Het is niet zo maar een bescheiden oppervlak, maar vele hectaren groot. Een medewerker demonstreert waar speciaal op gelet moet worden voor de juiste kwaliteit en bindt de takjes heel bedreven in de juiste vorm. Op La Cumplida heeft men de beschikking over een eigen koelwagen die deze planten naar de haven brengt. Iedere week worden enkele containers met varens per koelschip naar de VS en Nederland, naar het bedrijf Westland, verscheept.

Als we de kwekerij hebben verlaten, rijden we langs enkele gebouwen waar laboratoria in gevestigd zijn. Nauwkeurige controle van de koffieplanten en de andere gewassen is zeer belangrijk om de hoge kwaliteit blijvend te kunnen garanderen. Vernieuwing en geavanceerde agrarische technologie vormen mede het fundament van het succes van La Cumplida.

Basisschool La Escalera en eigen woningen

We bezoeken één van de basisscholen, La Escalera, met 235 leerlingen. De klaslokalen zien er kleurrijk en aantrekkelijk uit. Er zijn veel nieuwe meubeltjes, tafeltjes en stoeltjes, veel praktischer dan de traditionele *pupitres*. Er is verder een goed toegerust computerlokaal waarvoor een docent ICT is aangesteld. Vlak bij de school is het dorpje El Talismán gelegen. Hier staan 87 woningen voor de gezinnen van de vaste medewerkers van de plantage. Ze zijn enkele jaren geleden met lokale arbeidskrachten gebouwd. Ze hebben een keuken en twee kamers, elektriciteit en stromend water. Onze begeleider woont er zelf en is er erg trots op. We rijden langs zijn huisje en we zwaaien naar zijn echtgenote. De families Lacayo en Poncon hebben dit plan via de stichting Nicafrance ontwikkeld en uitgevoerd in samenwerking met Banpro en INVUR, het regeringsinstituut voor de woningbouw. Door een investering van anderhalf miljoen dollar van het bedrijf en een heel schappelijke eigen bijdrage zijn de bewoners eigenaar geworden van een passende woning.

Conclusie

We zijn onder de indruk van dit bedrijf en het vooruitstrevende sociale en educatieve beleid dat via de stichting Nicafrance wordt gevoerd. Zolang regeringen niet de middelen hebben of willen vrijmaken om rechten van kinderen en werknemers te realiseren, zijn allianties met bedrijven een bruikbare weg. Helaas is het duidelijke beleid van La Cumplida -geen werk op onze plantage als je je kinderen onder veertien jaar laat werken- en het daarbij geboden alternatief van het summer camp, nog een grote uitzondering in het departement Matagalpa. Het wordt door andere plantage-eigenaren als te duur gekenschetst. Toch dienen zich ook mogelijke andere alternatieven aan, zoals *puentes educativos*, educatieve overbruggingen tijdens de koffieoogst, een beetje gelijkend op het summer camp.

In Matagalpa en directe omgeving wordt geijverd voor 'kinderarbeidvrije zones'. Een beleid waar de AOb, Hivos en de Stedenband zich ook sterk voor maken. Het is wel duidelijk dat er nog een lange strijd te gaan is alvorens uitbanning van kinderarbeid en schooluitval een realiteit zullen zijn.

Wil Boonman

schoolgebouw
foto's: Toon Oomen
varens

Toch nog een gesprek

Dinsdag 14 mei: afscheid van Matagalpa. Rond acht uur zouden we klaar staan om te vertrekken. Ik ging tevoren nog pinnen en wisselen, op het kantoor van het Comité Mano Vuelta kwam doña Deysi de deur openen. De koffers werden boven gezet, waar ze tot vrijdag zouden blijven. Even later de bus in, zuidwaarts, de meesten naar Granada, Wil en ik gingen eerst nog naar Managua voor een gesprek met de voorzitter van ANDEN (landelijk), José Antonio Zepeda.

vlnr: Jorge, José, Toon en Wil

José Antonio Zepeda
foto: Miguel Molina

Bij Tipitapa scheidden onze wegen. De reis verliep exact volgens plan. Rond half twaalf kwamen we aan in de hete hoofdstad Managua van het geliefde Nicaragua. In de bus waren we gewaarschuwd door een gemoedelijke mevrouw -die tevens de taxiprijzen wist door te geven- voor mogelijke zakkenrollers. Het zou niet raar zijn als de taxichauffeur aan ons als *cheles* een hogere prijs zou vragen dan normaal. Oké. Een ritje met de taxi door een uitgestrekte stad naar Plaza de España. Iets voor half één stapten we het gebouw van ANDEN binnen, we vertelden de portier van onze afspraak om half een, hij wees ons een plaats aan om te gaan zitten. De grote baas zat nog in vergadering, zo werd ons verteld. De tijd verstreek; we hadden toch echt een afspraak om half een, die stond al lang vast, dus: actie! Jorge, de voorzitter uit Matagalpa seinde een bericht -denk ik. Even later konden we het gesprek beginnen. Er waren twee agendapunten: kinderarbeid/schooluitval en de situatie van ANDEN zoals we die ervaren hadden in Matagalpa. José Antonio Zepeda is voorzitter van ANDEN, maar tevens parlamentslid voor het FSLN, de regeringspartij. Het verbaast ons niet dat hij het politieke project van de huidige regering -dus ook van het ministerie van Onderwijs- onderschrijft. Ook de regering bestrijdt kinderarbeid en schooluitval en doet pogingen om maatregelen te nemen die dat verhinderen: schoolspullen verstrekken aan kinderen wier ouders deze niet kunnen betalen. Ook in de bijscholing aan leerkrachten wordt aandacht besteed aan het belang van onderwijs aan alle kinderen. Op zich verschillen wij daarin niet echt van mening, wel in het belang om daar hoge prioriteit aan te geven; het is meer de retoriek die ons stoort, de holle frase, het in feite te weinig belang hechten aan dit probleem, ondanks dat onderwijs op zich wél hoge prioriteit heeft. De rol van ANDEN is het checken of het ministerie de afspraken nakomt. Een mijns inziens te passieve rol. Het gaat erover contact -liefst intensief- te onderhouden met de leden, algemene vergaderingen uit te schrijven waarin gediscussieerd kan worden over onderwijs en arbeidsomstandigheden. Het gaat om een bond die ook werkgroepen kent, die transparant is, die informeert en communiceert. In Matagalpa is er niets van dat al: er is een vakbond in verval, passiviteit overheerst. En dit zei ik terwijl de voorzitter van Matagalpa, Jorge Alberto Díaz aan dit gesprek deelnam, beter: erbij zat, want hij sprak geen woord. José Antonio zei wel meer regio's te kennen die problemen hebben, hij vindt ook dat een bond actief moet zijn, had echter niet de moed -zo interpreteer ik dat- om Jorge ter plekke verbeterpunten te laten noemen. Ik ben benieuwd of de beloofde algemene vergadering in Matagalpa plaats gaat vinden. We praatten nog wat heen en weer over het belang van het instituut vakbond, hoe deze zich verhoudt tot de regering, onder andere met de erkenning van de staat als instituut, die op zijn legaliteit beoordeeld moet worden. Hoe dat zich weer verhoudt tot het optreden tegen kinderarbeid, is mij overigens een raadsel. De rol van ANDEN is cruciaal bij de realisering van het project in San Dionisio. Hier moet ANDEN zich profileren als actieve bond met motiverende en stimulerende impulsen. We namen ondanks de soms harde woorden vriendelijk afscheid en wensten elkaar toe een belangrijke bijdrage te leveren aan goed onderwijs. We vervolgden onze weg, op naar Granada, geen verplichtingen, een soort van vakantietje dus, al voelde dat voor mij nog niet zo.

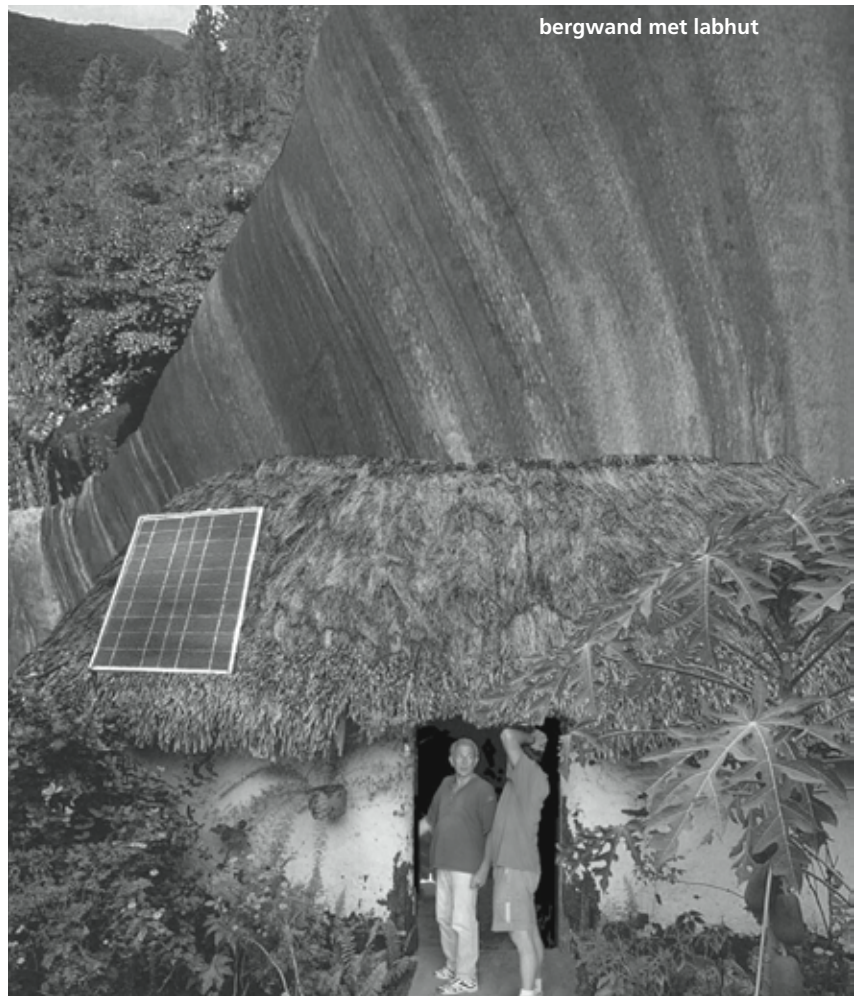
Toon Oomen

Wat weten we van het Reserva Biológico Indio Maíz? [3]

Voor vijf dagen was ik te gast in het 'kamp' van professor Henry Gallante en het was leerzaam, leuk en heel bijzonder. De omgeving was groen, groen en groen. En veel bruinachtigs. Ik zag er heel wat bekende, onbekende, raadsel- en spookachtige dieren (we trokken ook 's nachts het woud in) en ik zag nog veel meer, door Henry en anderen opgesomde, dieren niet. 'Ze zijn bang van je', plaagde de prof.

In een van de hutten van het laboratorium kreeg ik bijscholing in determineren en ik mocht zelfs wat -door assistenten begeleide- proefjes doen. Die deden me denken aan donkerekamerwerk in de analoge fotografie; het oproepen van beelden uit een stuk wit papier in een bakje water bij raar licht. Dat heeft ook iets magisch. Maar het was niets in vergelijking met wat er later gebeurde ...

Op de laatste van de vijf dagen meldde zich een groepje Rama-indianen, vrouwen en mannen, aan de poort. Ze hadden gehoord dat er een schrijfgringo (ik stond door de houten vlechtwal naar ze te gluren; een lol dat ze hadden!) uit Holanda op bezoek was en die wilden ze wel eens zien. Misschien verwachtten ze heel wat, maar als het al tegenviel lieten ze het niet merken. Ze spraken met veel respect en vriendelijkheid, stelden vragen over Holanda en het waarom van mijn reis. De zozo's, nounou's, tjongejonge's (maar dan op z'n Spaans, Creool-Engels en Rama door elkaar) overstemden de 'oerwoudmusac', vooral toen ik vertelde dat ik verslag deed van mijn avonturen in een magazine van de Stedenband Tilburg-Matagalpa. Woohh, een magazine in een grote stad in het verre Holanda! Verlegen giechelend vroeg een van de mannen of zij daar dan ook in kwamen ..? Mijn 'maar natuurlijk' veroorzaakte een spontane vreugdedans met echte indianengeluiden en voetgetrappel. Blijkbaar liet iedereen binnen en buiten de werkhutten alles spontaan uit handen vallen, want het binnenplein veranderde in anderhalve minuut van een wat stoffige platgelopen binnenplaats in een (extra stoffige) *dancehall* met bladerdak en overhangende rotsen. Het bezoek, op zich al heel vererend, liep daarna uit in de meest indrukwekkende én onverklaarbare gebeurtenis van mijn hele reis door Nicaragua tot dusver. Want toen men was uitgedanst, de feestdranken (bier, rum en zelfgestookte vieskie, zie *¡Cómo No!* 100) er aan te pas kwamen en een overal ter wereld traditioneel vreugdevuur werd gestookt, kwamen de sterke verhalen op gang. Een stevige, wat rijpere vrouw (tijd doet rimpelen), maar met een taille van een (flinke) zandloper, begon met een prachtige, gedragen alt te vertellen over de macht en magie der dieren en wel speciaal over de jaguar. Over de jaguarcultus had ik al wel gelezen, maar noch het dier zelf (gelukkig?), noch de cultus was ik tot nu toe tegen gekomen. Ik ging speciaal zo dicht mogelijk bij de mevrouw zitten. Ze rook naar yakult met aardbeien. Ik had de neiging te glimlachen om haar weidse gebaren en uitbundige manier van

bergwand met labhut

de omheining van het Kamp

vertellen, maar hield me in. Maar goed ook; het lachen zou me sowieso spoedig vergaan ... Haar verhaal werd geleidelijk aan een voordracht, half gesproken, half gezongen, haar voordracht werd een ritueel. 'Dame [Deem] Emilia is een sjamaan', fluisterde Henry, die secuur op mij paste, me in. Dame Emilia kwam langzaam en soepel overeind. Haar handen en haar hele lichaam vertelden mee. Uit haar brede, versleten heuptas grabbelde ze iets, een poeder, dat ze als een junk langs haar neus haalde en luidruchtig insoof. 'Psilocybe', siste Henry in m'n oor, 'paddestoel'. Ik realiseerde me plotseling (pas!) dat mijn fotocamera nog in mijn logeerhut lag. Stom, stom, ik zeg het telkens tegen mezelf: neem altijd je camera mee. Maar toch ...! Zou ik? In een snelle sprint? Maar dan miste ik een gedeelte van dit prachtige stuk theater ... Opgenomen in haar ritme trokken Emilia's handen een stuk of zes lange grassprietdunne stokjes uit haar tas. De hele wereld draagt intussen waar dan ook piercings, maar ik hield toch even mijn adem in toen ze die stokjes heupwiegend en grommend aan beide kanten door haar neusvleugels stak. Snorharen! Haar handen landden als kattenpoten op de grond, veegden door de aarde en haar vingers trokken donkere strepen over haar bezwete gezicht, terwijl ze behaagziek miauwend overeind kwam. Het was duidelijk te zien; zij was nu zelf een jaguar. Ze liet het ook meteen horen. Krijsend als een reuzekat tolde ze plotseling om haar omvangrijke as, gromde, grauwde, klauwde. Dame Emilia had zichzelf in trance gezongen, gedanst en gesnoven. Was ze dan gevaarlijk? Ze kreeg zelfs geen kans om het te worden. Want het echt angstaanjagende moest nog komen. Vijf, zes meter boven onze hoofden klonk, vanaf de overhangende rotswand, opnieuw woedend reuzekattengekrijs. Wel 'ns gehoord, een woedende kat? Wel eens -per ongeluk- op een staart gestaan? Dat en dan van tien woedende katten. Op het uiterste puntje van de verst uitstekende rots stond een échte jaguar! (Gelukkig heeft een van de stagiaires er een opname van gemaakt voor ze een hut in vluchtte, zie kopie) Iedereen was allang overeind gekomen door de vervaarlijke Dame Emilia, maar nu deinsden alle toeschouwers, sommige met een verschrikte kreet of gil, verder en verder achteruit in een steeds wijder wordende kring, waarbij een enkeling veiligheidshalve een van de lab-hutten in dook, om vanachter de zware plastic ingangslappen de gang der dingen aan te zien. De jaguar staarde naar Dame Emilia, Emilia staarde terug. Had ze hem geroepen, zouden ze elkaar aanvallen, zouden ze ...wat? Heel even loerde de kat omlaag, mat duidelijk zijn sprong, dook in elkaar en lanceerde zichzelf als een geruisloze drone de ruimte in. Met een lichte plof kwam hij keurig op vier poten terecht, akelig dicht bij ons aller Dame! Ze gaf geen krimp.

Licht in elkaar gedoken observeerde de jaguar haar, terwijl hij met snelle oogbewegingen vanuit zijn ooghoeken ons in de gaten hield. Het leek alsof hij zich afvroeg hoe hij in deze situatie verzeild was geraakt. Toch magie, tóch geroepen? Een donkere toon, eerst nauwelijks hoorbaar, leek uit de bodem op te stijgen, zwol aan. Emilia opende langzaam haar mond. Het onderaardse gegrom kwam uit háár keel. De jaguar keek op katse wijze benieuwd toe, wiegde traag zijn kleine kop. Maar al gauw kreeg de kat genoeg van het gedoe, krijste opnieuw het woud bij elkaar, haalde met een gestrekte klauw uit naar de Dame, overigens zonder haar te raken, gelijk een huiskat graait naar een bol wol. Blijkbaar was het tijd voor duidelijkheid, want 'jaguar' Emilia strekte zich zo hoog mogelijk uit, haar armen flitsten naar voren, handen als klauwen gekromd. Nu pas vielen me haar lange puntige nagels op! Misschien dacht de jaguar dat hij kon krijsen, maar Emilia haalde makkelijk het volume van een tijger. Het zou me niet verbazen als er in het oerwoud hier en daar apen van schrik uit de bomen zijn gevallen. Het maakte een verbijsterende indruk op iedereen, ook op de jaguar. Zijn kattenkop dook dieper tussen zijn smalle schouders. Maar in plaats van een uitval te doen, begon hij met neergeklapte staart, dreigend, sissend, grommend (voor de vorm waarschijnlijk) achteruit te krabbelen. Superjaguar Emilia bleef hem strak aankijken, en nog steeds in haar dreigende houding, begon ze in een trage boog om het dier te draaien. De kat draaide schoksgewijs mee en leek in haar hypnotiserende blik gevangen. Vanuit mijn ooghoek zag ik dat Marlene (Henry's vriendin) de bedoeling door had. Als in een vertraagde film schoof ze in een vloeiende golfbeweging naar de poort. Emilia stond intussen ten opzichte van de poort náást de jaguar. Marlene tilde traag de lus van de poort, gaf de poort een slome duw. Het was, zelfs in het woud, zo stil dat het piepen van droge hout duidelijk te horen was. De handen van Emilia zwaaiden mee met de trage beweging van de poort, in de richting van de poort. Haar klauwen werden wijzende handen, maar ze bleef de jaguar aankijken. Even flitsten de groengele ogen naar de poort. Een onverwachte snauw van Emilia, de jaguar schrok, maakte in een lenige zijsprong een kwartdraai in de richting van de poort, loerde een nanoseconde naar Emilia en schoot in een versnelling van 0 naar 100 gefrustreerd krijsend de poort uit. Marlene, die zich bewegingloos tegen de wand had gedrukt, dook naar de poort, trok 'm dicht en gooide de lus over de afsluitpaal. Dame Emilia plofte op haar welgevulde kont in de stofwolk en plukte traag de snorharen uit haar neusvleugels, terwijl ze wat afwezig glimlachte naar de loeiende meute, die 'Bravo!' schreeuwde, haar overeind hielp, afklopte, de fles rum in haar hand duwde. Toen begon het feest pas écht echt. De volgende ochtend, nou ja, vroeg in de middag, nam ik met een nog duifdronken hoofd afscheid van het hele kamp. Wat ook nog even duurde. Dame Emilia rook nog steeds naar yakult-aardbeien. Een van de Rama's bracht me door het woud naar de ingang van het Reserva. Onderweg vertelde hij me veel over hun geschiedenis, hun huidige bestaan. De wachters aan de ingang begroetten me uitbundig. Dat ik nog leefde en dat ik er toch nog goed uitzag na zoveel dagen in het woud, en meer van die fratsen. Ik bedankte de Rama hartelijk. Hij kneep glimlachend zijn ogen dicht en knikte, draaide zich om en verdween, terug in het woud. Na een uurtje of wat kon ik meevaren met een groepje dagjestoeristen naar El Castillo. Daar bracht ik, natuurlijk, een bezoek aan doña Dolores Gallante Mayagna en haar enthousiaste huisvarkentje Ricito (die weer traditiegetrouw in m'n broekspijp beet). Ik bracht hen de hartelijke groeten over van Henry, Marlene en verder van iedereen in het onderzoekscentrum, alias 'El Campo'. Dolores was er zeker van dat ik 'ooit' zou terugkomen. Ricito knorde verdrietig bij mijn vertrek. Na een rustige nacht in mijn inmiddels vrouwde Casa de Huesped Chinandegano, kon ik de volgende ochtend fris en monter met een toeristenboot mee naar San Carlos, nieuwe avonturen tegemoet.

Jungle Jack Jaques

Geef een geboortebom cadeau! Geboortebos-plantdag 2013

Zaterdag 30 maart was het weer zover; de zevende geboortebos-happening. Vijfentachtig baby'tjes en dreumesen uit Tilburg, Berkel-Enschot en Udenhout waren met hun ouders en familie naar de Stokhasseltlaan gekomen om lindes te planten.

Wethouder Marjo Frenk onthulde op de plantlocatie de plaquette met de namen van alle deelnemers.

Na deze onthulling en na het oplaten van ballonnen kon het bomen planten beginnen. Hoewel het een koude dag was, brak opeens de zon door en daar was iedereen wel aan toe in de koudste maand maart van de eeuw. Alle lindeboompjes waren al netjes klaargezet door de gemeente, met naamlabeltjes eraan en bij elke boom was een kinderspade cadeau gedaan. Na het aanstampen van de aarde en de noodzakelijke foto's bleef iedereen nog wat drinken en bijpraten in de tent, waar Frans en Ingrid (van de milieuwerkgroep) een stand bemensden van de Stedenband.

Want ja, het Tilburgse Geboortebos heeft alles te maken met Matagalpa. Er bestaan weliswaar ook geboortebossen in Apeldoorn, Utrecht, Winschoten, Mierlo en Schijndel. Maar het bijzondere aan ons geboortebos is, dat de Stedenband Tilburg-Matagalpa voor iedere geboortebom in Tilburg bomen laat planten in onze Nicaraguaanse zusterstad. Zo is er in Matagalpa ook een geboortebos ontstaan.

Het Tilburgse Geboortebos ligt op een perceel naast het Noorderbos in de hoek Stokhasseltlaan en Burgemeester Bechtweg (Noordoosttangent). Het hoofddoel van het geboortebos is om op symbolische wijze tot uiting te brengen dat elk kind op moet kunnen groeien in een gezonde groene wereld. Maar de bomen vormen ook persoonlijke geboortemonumenten waarnaar je nog eens terug kunt gaan op een zonnige zomerdag.

Kent u nog een aanstaand Tilburgs wereldburgertje, nu nog in de buik van moeder misschien, dan is zo'n geboortebom een leuk idee. Voor 29,50 euro kun je een geboortebom aanvragen op

www.geboortebos.nl. Na aanmelding ontvang je een Geboortebomcertificaat op naam van het kind en een uitnodiging om de geboortebom zelf te komen planten in het geboortebos. De feestelijke plantdag is jaarlijks op elke vierde zaterdag van maart. Dus 22 maart 2014 is de volgende happening. Wanneer je voor 1 oktober 2013 een boom aanvraagt, dan ontvang je in oktober al een uitnodiging voor deze superleuke plantdag. En Matagalpa wordt er ook een klein stukje groener mee!

Herman Fitters

foto's: Herman fitters

De eerste plantdag in Tilburg was op boomfeestdag 2007. Sindsdien zijn de volgende bomen geplant in het Tilburgse Geboortebos.

2007:	44 Italiaanse populieren en 6 okkernoten
2008:	50 veldesdoorns
2009:	50 veldesdoorns
2010/11:	55 veldesdoorns
2012:	87 veldesdoorns
2013:	85 lindebomen

Oproep teams voor Tilburg Ten Miles
De Stedenband is weer volop aanwezig en zichtbaar bij de Tilburg Ten Miles op zondag 1 september. Niet alleen als partner en sponsor van de Mini Run, ook met de welbekende rozenkraam. Met een bijdrage voor een roos maak je een loper blij én steun je een project in Matagalpa.

Loop je mee met een team of zou je een team willen vormen voor de Tilburg Ten Miles? Overweeg dan om je als team te laten sponsoren voor een project in Matagalpa. Via een speciale website kun je vrienden, collega's en familie oproepen je te sponsoren. Het best gesponsorde team ontvangt een mooie prijs! Meer informatie: www.tilburg-matagalpa.nl

Boeken gezocht

Samen met Stichting Boek-winst verkopen we op zondag 25 augustus boeken op de markt Boeken rond het Paleis (rond de bibliotheek). Wil je wat boeken kwijt? Neem dan contact op via stedenband@tilburg-matagalpa.nl of 013 - 5368706. Bij voorbaat dank!

Erkenning voor werk Movimiento Comunal

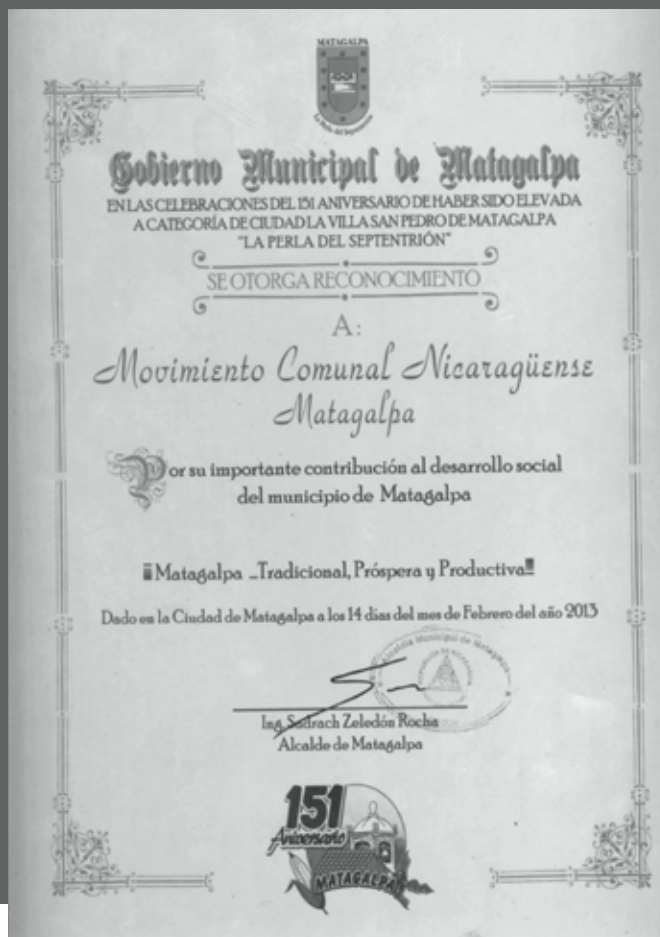
Als blijk van erkentelijkheid voor hun bijdrage aan de ontwikkeling van de stad kreeg de Movimiento Comunal deze 'oorkonde' van het gemeentebestuur van Matagalpa.

Boekenmarkt Korvel op Kroningsdag

De markt heeft 65 euro opgebracht voor het microkredietproject voor vrouwen. Er was weinig belangstelling (waarschijnlijk zat iedereen voor de televisie), maar het was wel gezellig en gelukkig hadden we mooi weer.

boekenmarkt Korvel
foto: Corine Goesten

Matagalpese jongetjes in deuropening
foto: Frans van Hoek